

Johannes kapitel 4. Övers och komm: Bo Giertz

Evangelium enligt Johannes Kapitel 4 Jakobs brunn (Joh 4:1–6)

Översättning

Jesus fick nu veta, att fariséerna hade hört, att han vann fler lärjungar och döpte fler människor än Johannes. Det var dock inte Jesus själv som döpte, utan hans lärjungar. Då lämnade Jesus Judeen och vände tillbaka till Galileen. Han var tvungen att ta vägen genom Samarien, och kom så till en samaritisk stad som hette Sykar, nära det jordstykke som Jakob gav åt sin son Josef. Där fanns Jakobs brunn. Nu var Jesus trött efter vandringen och satte sig därför vid brunnen. Det var omkring sjätte timmen.

Kommentar

Det är tydligt att Johannes är angelägen att berätta sådant som synoptikerna inte fått med i sina evangelier. Ibland märker man en önskan hos honom att förebygga missförstånd, som uppstått genom luckorna hos de andra evangelisterna. Men han är lika ointresserad som de när det gäller den exakta kronologien i Jesu liv. Det finns flera tänkbara sätt att kombinera hans berättelser med synoptikernas, men de är alla osäkra.

Johannes har redan berättat att Jesus verkade parallellt med Döparen innan han framträdde offentligen i Galileen. Vi får nu veta varför han avbröt verksamheten i Judeen. Fariséerna hade börjat förstå, att han kunde bli väl så farlig som Döparen. Då dro han sig undan.

Av någon anledning fick Jesus denna gång ta vägen genom Samarien, i stället för att ta omvägen genom landet på andra sidan Jordan. Så kommer han till hjärtat av Samarien, slätten vid foten av berget Garizim. Där ligger Jakobs brunn, vid korsningen av två viktiga vägar. Platsen har pekats ut ända sen antiken. Brunnen finns kvar ännu i dag. Den är mycket djup – 32 meter – och känd för sitt goda vatten. Helt nära låg staden Sikem. Sykar är troligen ett namn på den, eller möjligen på en liten by i närheten.

Den sjätte timmen var middagstimmerna, när solen stod som högst och brände som hetast. Jesus slår sig alltså ned vid brunnen, trött efter vandringen, som väl som vanligt börjat i soluppgången. Lärjungarna fortsätter in till staden för att hämta mat.

Det levande vattnet (Joh 4:7–15)

Översättning

Då kom en samaritisk kvinna för att hämta vatten. Jesus sade till henne: Låt mig få dricka. Hans lärjungar hade nämligen vandrat vidare till staden för att köpa mat. Den samaritiska kvinnan sade då till honom: Hur kan du som är jude be mig, som är en samaritisk kvinna, om något att dricka? Judarna vill nämligen inte ha något att göra med samariterna. Jesus svarade henne: Om du visste vilken gåva Gud har att ge och vem det är som ber dig om något att dricka, så skulle du ha bitt honom och han hade givit dig levande vatten. Hon sade: Herre, du har ju inget ämbar och brunnen är djup. Varifrån får du då ditt levande vatten? Inte är du väl förmer än vår fader Jakob, som gav oss brunnen och drack ur den, han själv och hans söner och boskapen? Jesus svarade henne: Var och en som dricker av det här vattnet, han blir törstig igen. Men den som dricker av det vatten som jag skall ge honom, han kommer aldrig i evighet att törsta, utan det vatten som jag ger honom kommer att bli en källa i hans inre med vatten som sprudlar fram och ger evigt liv. Kvinnan sade till honom: Herre, ge mig det vattnet, så att jag inte behöver bli törstig och slipper komma hit för att hämta vatten. Kommentar

Då kommer en samaritisk kvinna med sin kruka för att hämta vatten. Det var inte den normala tiden för det bestyret. På morgonen eller kvällen var brunnen kvinnornas vanliga träffpunkt. Kanske samaritiskan föredrog att komma ensam.

Till kvinnans stora förvåning ber Jesus henne om vatten. Samariter och judar var annars arvfienter. Samariterna var den sista resten av det gamla nordriket, ättlingar av de fattigaste i folket, som blivit kvar när resten fördes bort i fångenskap av assyrierna. Dessa kvarblivna hade blivit starkt uppblandade med inflyttade hedningar. Deras bibel bestod bara av Moseböckerna och de hade ett eget tempel på Garizim, som judarna för 150 år sedan bränt ner. En samaritiska ansågs för övrigt oren. Kvinnan hade alltså alla skäl att förvåna sig över Jesu ord.

Jesus låter henne förstå att det inte är någon vanlig jude hon har framför sig. Egentligen är det han som har vatten att ge, ett vatten som är en gåva från Gud. Han kallar det ett ”levande vatten”, ett vatten som skänker liv. Men nu kunde ”levande vatten” också betyda rinnande vatten, källvattnet (i motsats till sådant vatten som man hade i cisternerna). Så förstår kvinnan hans ord och tror att han tänker på vattnet i Jakobs brunn, som kom från en källa. Hon frågar alltså hur han tänker hämta upp det. Han har ju inget ämbar. (Ett sådant kunde vara gjort av läder eller också var det en lerkruka med handtag som hissades ned.) Jakob, stamfadern och patriarken som alla vördade, hade ju fått lov att gräva en djup brunn för att komma åt vattnet. Inte kunde denne främling förmå mer än han? Men Jesus svarar att det förmår han faktiskt. Han kan ge ett vatten, som släcker själens törst och alltid flyter fram inom en människa. För kvinnan är detta obegripligt. Hon ber – halvt på skämt? – att få detta förträffliga vatten, som skulle bespara henne besväret att bära den tunga krukan från brunnen.

Johannes vill – som vanligt – ge oss långt mer än en liten episod ur Jesu liv. Han hämtar fram något väsentligt

och avgörande som rör Jesus. Bilden av vattnet är begripligare i den regnfattiga Orienten än hos oss. Vattnet har med sig liv. Dubbelt värdefullt är det när det väller fram ur marken utan att sina. Så kommer det verkliga livet från Jesus. Det livet är Andens liv, det som tänds i en människa när hon blir ”född från ovan”. Då får hon en källa inom sig, som inte sinar. Fast det något som kommer från Gud – den Guds gåva, som Jesus nyss talade om – är det ändå något som sprudlar fram inom en människa med ständigt ny förlåtelse, med nåd utöver nåd, med ett liv som aldrig kan dö.

Inför detta erbjudande reagerar många människor som kvinnan. De förstår det inte. Kan de ha någon praktisk nytta av kristendomen för egen del, så blir de kanske intresserade. Men vad det verkligen är fråga om fattar de inte.

Tillbedjan i ande och sanning (Joh 4:16–26)

Översättning

Då sade han till henne: Gå och hämta din man och kom tillbaka hit. Kvinnan svarade: Jag har ingen man. Jesus sade: Det är rätt det du säger, att du inte har någon man. Fem män har du haft, och den du nu har är inte din man. Där sade du sanningen. Du sade kvinnan till honom: Herre, jag ser att du är en profet. Våra fäder har tillbett på det här berget. Och ni säger att Jerusalem är den plats där man skall tillbedja. Jesus sade till henne: Tro mig, kvinna, den tid kommer då det varken blir på detta berg eller i Jerusalem som ni tillber Fadern. Ni tillber det som ni inte känner, vi tillber det som vi känner. Frälsningen kommer ju från judarna. Men den tid kommer — den är redan här! — då alla verkliga tillbedjare kommer att tillbedja Fadern i ande och sanning. Det är sådana tillbedjare som Fadern önskar sig. Gud är ande, och de som tillber honom måste tillbe i ande och sanning. Kvinnan sade till honom: Jag vet att Messias kommer. (Messias är samma namn som Kristus.) När han kommer skall han låta oss veta allt. Då sade Jesus: Det är jag, den som nu talar med dig. Kommentar

Jesus ger samtalet en ny vändning genom att be kvinnan gå och hämta sin man. Hon svarar att hon inte har någon, och så visar det sig att Jesus vet allt om henne. Hon svarar med att säga, att han måste vara en profet. Hon erkänner alltså att han talar på Guds vägnar. Hon har ställts inför Guds lag, och hon har inte visat den ifrån sig.

Även här pekar Johannes på något som ständigt upprepas när människor möter Jesus. Först försöker de ta ställning utifrån sina självklara intressen. De väger och vrakar. Men plötsligt kastas rollerna om. De blir själva vägda på Guds våg.

Kvinnan har alltså förstått att hon har en Guds talesman framför sig. Hon gör då som så många andra. Hon vill passa på att höra han tänker i en omdebatterad fråga. Det kan ha varit en önskan att få ”ta upp ett problem” och slippa tala om sin synd. Det kan också ha varit ett tafatt försök att få höra något om den rätta vägen till Gud.

Jesus svarar, att det varken är judarna eller samariterna som har rätt. Visserligen vet judarna mest om vad Gud vill. De är hans folk och genom dem handlar han. Men Gud gör nu något nytt, som gör slut på det gamla templet och dess gudstjänst. I stället kommer en ny gudstjänst, som kan firas över hela jorden. I den tillber man Fadern i ande och sanning.

Det betyder inte en osynlig gudstjänst, utan en andefylld gudstjänst, där Anden verkar genom människor, som är födda från ovan. Att det är en tillbedjan i sanning betyder att det är Guds vilja och plan som förverkligas. Sanningen är nämligen Guds mening med världen och människan. Den har förverkligats genom Kristus, som själv kan kallas Sanningen. Det är när man tror på honom och har fått allt förlåtet, som man kan tillbedja rätt.

Man kan alltså inte tillbedja Fadern rätt utan att tro på Kristus och ha fått Anden av honom. Därför fattas det alltid något i all den tillbedjan, som människor är i stånd till fast de inte är kristna. Det är en bättre tillbedjan som Fadern vill ha. Och det är den han har gjort möjlig genom Kristus.

När Jesus säger att ”Gud är ande”, är det icke någon uttömmande definition. Det är ett av dragen i Guds outtömliga väsen, på samma sätt som när det heter att Gud är ljus eller att Gud är kärleken. ”Ande” får inte förstås på grekisk som en idé eller ett högsta begrepp, som fattas med tanken. Att Gud är ande betyder att han är en andemakt, en kraft som är verksam ibland oss och därför kan märkas och uppfattas fast han själv inte kan ses.

Detta är alltså vad Johannes vill att vi skall lära av detta samtal. Kvinnan kan knappast ha förstått det, men ändå måste hon ha anat att mannen som hon talade med var något mer än en profet. Hon säger litet trevande, att hon vet att Messias skall komma. Samariterna trodde nämligen också på Messias, fast de väntade att han skulle vara en gudsman, en profet och en lärare snarare än en stor konung. Kanske var det därför som Jesus utan betänkande sade henne, att han var Messias. Bland judarna ville han inte kännas vid det namnet. Han ville inte vara en sådan Messias som de önskade sig.

Guds skördetid (Joh 4:27–38)

Översättning

I samma stund kom hans lärjungar tillbaka. De förvånade sig över att han talade med en kvinna; men ingen frågade, vad han ville henne eller vad han talade med henne om.

Kvinnan lät nu sin kruka stå och gick tillbaka till staden och sade till folket: Kom så får ni se en man som har sagt mig allt vad jag gjort. Tänk om han är Messias? Då gick de ut ur staden och kom till honom.

Under tiden sade hans lärjungar till honom: Rabbi, ät något! Han svarade dem: Jag har mat att äta som ni inte vet om. Då sade de till varandra: Kan någon ha burit mat till honom? Men Jesus sade till dem: Min mat är att göra hans vilja som har sänt mig och att fullborda hans verk. Säger ni inte, att det ännu är fyra månader kvar tills skörden kommer? Men se, jag säger er: Lyft era ögon och se på fälten, hur de har vitnat till skörd. Redan nu får den som skördar sin lön och kan bärga en gröda som blir till evigt. Så får den som sår och den som skördar glädja sig tillsammans. Här besannas det ordet, att en är den som sår, en annan den som skördar. Jag har sänt er att skörda där ni inte har arbetat. Andra har arbetat, och ni har fått gå in i deras arbete.

Kommentar

Lärjungarna har nu hunnit tillbaka från staden, där de handlat mat. De förvånar sig över att Jesus & tvärt emot god judisk sed & har inlett ett samtal med en främmande kvinna. Men de drar sig för att fråga honom om orsaken. Det är ett drag som vi ofta möter hos synoptikerna. Mästaren förefaller så outgrundlig, och lärjungarna skäms över sin oförmåga att förstå. Vad denna gång förvånade sig över, blev de snart vana vid. Jesus delade inte sin samtids syn på kvinnan. Det kom att bli många kvinnor bland dem som följde honom, och de hörde till de trognaste i lärjungaskaran. På samma sätt fanns det kvinnliga medarbetare i urkyrkan. Paulus har mycket gott att säga om dem i sina brev. Kristendomen bröt med den judiska patriarkalismen. Den arbetsfördelning mellan män och kvinnor i församlingen, som urkyrkan införde, hade djupare orsaker.

Kvinnan går nu tillbaka till staden och berättar om sin stora upplevelse. Under tiden tar lärjungarna fram maten som de köpt. Jesus tycks inte visa något intresse för den utan tänker på annat, så att de måste uppmana honom att äta. Då säger han dem, att han har en mat som de inte vet om: att fullborda sin Faders verk. Han menar naturligtvis inte, att han tänker leva utan jordisk mat. Frågan gäller vad som kommer först. I öknen hade han sagt frestaren, att en människa inte lever bara av bröd utan av allt Guds ord. Här möter vi samma tanke. Jesus lever för att fullborda ett verk, som Fadern givit honom att utföra. Han tycks ha upplevt samtalet med samaritiskan som ett tecken från sin Fader. Skörden står mogen där man minst hade väntat det. Han har fått se hur fälten står vita. Inte underligt, om tanken på att äta kommer i skymundan.

Jesus talar nu i stället med lärjungarna om denna skörd som redan står mogen. De är ännu i början på året. Ännu sår man på fälten är dyra månader kvar till skörden. (Den togs in i maj eller juni.) Men i Guds rike är det annorlunda. Här är Jesus på väg till Galilea för att börja den stora sådden. Och samtidigt står fälten vita till skörd. Han och lärjungarna kommer att få både så och skörda. Alla har sådden sin glädje och skörden sin. Här får man ta ut all glädjen på en gång. Så är det när Guds rike är på färde.

Jesu ord om de fyra månaderna lyder egentligen: &Ännu fyra månader, så kommer skörden.& Ordet &ännu& saknas i en del goda handskrifter. Nu menar somliga att det bara är fråga om ett ordspråk, som säger att det måste gå en viss tid mellan sådd och skörd. Det ändrar inte innebörden i vad Jesus sedan säger, men det ger oss en annan datering. Vi skulle då befinna oss några veckor efter den påskhögtid som skildrades i kapitel 2, och fälten har redan vitnat. De blir för Jesus en bild av samariterna som nu strömmar ut ur staden för att få höra honom. Men det troligaste är nog ändå, att de fyra månaderna innehåller en datering, och att vi alltså befinner oss mitt i vintern. I så fall är det vintern efter den påsk och de händelser, som skildrats i de två föregående kapitlen.

Lärjungarna får alltså börja skörda där andra har arbetat. Vilka andra? Det framgår inte klart, men man kan tänka på profeterna och alla de Guds vittnen, som berett marken, så att också en samaritisk kvinna visste att Messias skulle komma.

Man kan undra över att Jesus talar om apostlarnas utsändande som någonting som redan hänt: &Jag har sänt& Det kan tänkas att själva kallelsen till lärjungaskap inneslöt en kallelse att en gång i framtiden gå ut i världen med Jesu ord. Redan rabbinernas lärjungar hade en förpliktelse att föra sin lärares ord vidare. För Jesu lärjungar kan den plikten ha varit självklar från början. Men det är också möjligt att ordvalet hos Johannes har färgats av hans egen erfarenhet. Han skriver ju ner detta på sin ålderdom, sen han i årtionden har upplevt sanningen av Jesu ord, att han fått gå in i andras arbete.

Jesus och samariterna (Joh 4:39&42)

Översättning

Det var många samariter från den staden som kom till tro på honom genom kvinnans ord, när hon vittnade om att han sagt henne allt vad hon gjort. När de nu kom till honom, bad de honom stanna hos dem. Och han stannade där två dagar. Många fler kom då till tro genom hans ord, och de sade till kvinnan: Nu tror vi inte längre på grund av det som du har sagt. Nu har vi själva hört honom och vet att han verkligen är världens frälsare.

Kommentar

Samaritiskan är ett gott exempel på vad det innebär att vittna om Jesus. Det finns en kallelse och en möjlighet att vittna, som varje kristen kan få uppleva. Den möjligheten kommer ofta när man som samaritiskan fått vara med om något djupt ingripande i sitt liv, något som man kan berätta för andra. Använder man den möjligheten rätt, blir resultatet detsamma som bland samariterna: människorna börjar fråga efter Jesus. Johannes säger att de &kom till tro& och menar en begynnande tro, som litar tillräckligt på Jesus för att lyssna till honom. Den verkliga tron skapas av Jesu egna ord, när man börjar lyssna till honom & så som det gick med samariterna.

Kvinnan gjorde alltså något som varje lekman, man eller kvinna, är kallad till. Hon vittnade om vad Jesus gjort med henne. Uppdraget att vittna om egna upplevelser är inte detsamma som uppdraget att förkunna evangelium och vara en herde för

hjorden.

Två dagar stannade Jesus bland samariterna. Johannes berättar det kanske för att visa, att evangeliet ända från början gällde alla folk. Annars begränsade sig Jesus under livstiden – med några undantag – till att verka inom Israel. När han sände ut apostlarna i Galileen förbjöd han dem att gå till hedningar eller samariter. Men efter hans död kom evangeliet snabbt till Samarien och predikades med stor framgång (Apg 8:4 f). I det sammanhanget reste också Johannes dit (Apg 8:14). Kanske mötte han då spåren av det besök som Jesus gjorde där på vägen till Galileen. När han på sin ålderdom – halvsekel senare eller mer – berättar om det, ser han mycket i ljuset av det som han senare har upplevt. Den lilla episoden i Samarien har fått en djup betydelse för honom. Det var det första mötet mellan Jesus och dem som icke räknades till Israel. Nu – ett halvsekel senare – kunde man se hur det besannats, att Jesus ”verkligt var världens frälsare”.

Jesus drar till Galileen (Joh 4:43–45)

Översättning

När de två dagarna var förbi, vandrade Jesus vidare därifrån till Galileen. Han betygade själv, att en profet icke hålls i ära i sitt eget hemland. När han nu kom till Galileen, tog galiléerna väl emot honom. De hade hört om allt som han under högtiden hade utfört i Jerusalem. De hade ju själva rest upp dit. Kommentar

Efter de två dagarna fortsätter Jesus vandringen norrut och kommer till Galileen. Detta är ett av de få ställen där Johannes uttryckligen talar om att Jesus var verksam i Galileen. Vi får längre fram – i kapitel 6 – se, att han förutsätter att Jesus arbetat en längre tid där och till slut blivit förkastad av folket. Men han har mycket litet att berätta om den saken, tydligen därför att han inte ville uppehålla sig vid sådant som var känt från de andra evangelierna.

Även hos synoptikerna hör vi Jesus säga, att en profet inte blir väl mottagen bland sina egna. Här möter vi det ordet i ett sammanhang, som alltid vållat utläggarna huvudbry. I den grekiska texten står det till och med ett litet ”ty” i början av satsen ”Han betygade själv…” Gick han till Galileen, därför att han kunde räkna med att bli missaktad där? Det verkar så förbryllande, att redan kyrkofäderna menade, att Johannes betraktade Judeen som Jesu verkliga hemland. Där hade han mötts av otro. Alltså drog han nu till Galileen. Men den förklaringen är ganska osannolik. När vi möter sådana svårtolkade ställen hos Johannes, måste vi alltid dra oss till minnes, vad som för honom och hans åhörare redan var välbekant. De visste alla, att Jesus till slut blev förkastad av sina galileiska landsmän. Varför fortsatte han inte sitt arbete i Judeen? Till slut fick han ändå vända tillbaka dit, och där fullbordade han det verk som sedan bar frukt. Johannes svarar: Hans stund var ännu inte kommen. Han var utsänd också till sina landsmän uppe i norr. Men när han gick till dem, var han fullt på det klara med hur det skulle gå.

Är den tolkningen riktig, så vill Johannes i fortsättningen säga, att man från början inte kunde se att det skulle gå så som Jesus hade sagt. Han blev väl mottagen. Men han blev det därför att han fått rykte om sig som undergörare. Det är samma bild som vi får hos synoptikerna. Till en början samlades stora skaror omkring Jesus, men han var illa berörd av den sensation som hans under väckte. Människor ville se mirakel och var glada om de själva blev botade. Men de gjorde inte bättring.

Den kunglige ämbetsmannen (Joh 4:46–54)

Översättning

Så kom han åter till Kana i Galileen där han hade gjort vattnet till vin. I Kapernaum fanns då en kunglig ämbetsman, vars son låg sjuk. När han fick veta, att Jesus hade kommit från Judeen till Galileen, sökte han upp honom och bad att han skulle komma ned och bota hans son, som låg döende. Då sade Jesus till honom: Får ni inte se tecken och under, så tror ni inte. Ämbetsmannen svarade honom: Herre, kom ned innan mitt barn dör. Jesus sade till honom: Gå, din son får leva. Då litade mannen på det ord som Jesus sagt honom och gick sin väg. Medan han ännu var på vägen ned, mötte honom hans tjänare med budet: Din son får leva. Då frågade han dem vilken timme det hade blivit bättre med honom. De svarade: I går vid sjunde timmen släppte febern honom. Fadern märkte att det var vid den timmen som Jesus hade sagt: Din son får leva. Så kom han till tro, han själv och hela hans hus.

Detta var nu åter ett tecken, det andra som Jesus gjorde när han från Judeen hade kommit till Galileen.
Kommentar

Det är mot den bakgrunden vi måste se Jesu ord till den förnäme herrn, som rest från sin hemstad Kapernaum för att be om hjälp. Jesus behandlar honom som en av de många, som gärna vill se ett under men annars inte har stor användning för Gud. Mannen ursäktar sig inte och gör inte anspråk på att ha någon tro. Han bara vädjar till Jesus. Han lägger fram sin nöd. Just så visade han att han har tro. Det bekräftas, när Jesus ger honom ett korthugget besked på fem ord. Med det nöjer han sig och går. Vägen från Kana till Kapernaum går ned mot sjön. Nivåskillnaden är 700 meter. Man får göra uppehåll för övernattnings. Nästa dag mötte mannen på nervägen sina tjänare, som kommer med den goda nyheten att sjukdomen tagit en plötslig vändning till det bättre. Han konstaterar att det skett just vid den tidpunkt, då han fick Jesu löfte. Så kommer han till tro ”med hela sitt hus”. Sammanhållningen i en judisk familj var så stark, att föräldrarnas ställningstagande kunde bli avgörande för både barn och husfolk.

Matteus och Lukas berättar om en centurion i Kapernaum som kom till Jesus under snarlika omständigheter. Det finns flera likheter med det som Johannes här berättar, men också så stora olikheter, att man av gammalt ansett att det rör sig om två olika händelser. Svenska Kyrkan har därför upptagit dem båda bland sina predikotexter, numera rentav på samma söndag (Tredje

efter Trettendedagen). Bland kommentatorerna är meningarna delade.

Centurionen framställs som en man med stor tro, ett föredöme för Israel. Ämbetsmannen skildras snarare som exempel på en tro som växer och fördjupas. Först kommer behovet av hjälp och beslutet att ”försöka med Jesus”. Sen kommer den tro som förlitar sig på ett bestämt ord, och till slut – som en följd av bönhörelsen – heter det att han ”kom till tro”.

Copyrightregler:

Bo Giertz är upphovsman till såväl översättning som kommentar,
Nedladdning och utskrift av såväl översättning som kommentar får endast ske för personligt bruk,
All övrig användning av såväl översättning som kommentar måste godkännas av rättsinnehavarna samt
Stiftelsen bibelskolan.com åtar sig att förmedla eventuella förfrågningar om vidare användning av översättning och/eller kommentar till rättsinnehavarna.